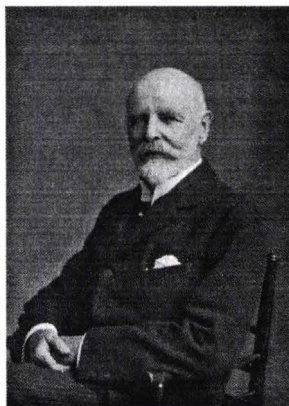

„AVEAU DIN PLIN POSIBILITATEA SĂ BAGE ARGINTĂRIA ÎN BUZUNAR, DAR NU A DISPĂRUT NIMIC”. (UN ENGLEZ DESPRE PRIMA VIZITĂ A LUI CAROL I ÎN CONSTANȚA, LA 30 OCTOMBRIE 1879)

Edward Harris (1835-1916), în calitate sa de Director General al Companiei engleze de căi ferate „Danube and Black Sea and Kustendjie Harbour Limited” („D.B.S.R.”), a fost o cunoscută personalitate a Constanței (Kustendjiei) ultimilor ani de stăpânire otomană și ai primilor ani de administrație românească.

Se pare că el i-a succedat la conducerea executivă a Companiei engleze unui prim director, francez de origine, Henry Sénac¹, și apoi unui alt englez - mai degrabă un aventurier decât un bun manager -, Samuel White Baker².

Harris a condus întreprinderea de căi ferate și portuară engleză din Dobrogea timp de aproape un deceniu și jumătate, până la vânzarea acesteia către statul român. O fericită întâmplare mi-a dat ocazia să descopăr, cu ajutorul internetului, o descendentă directă a lui Harris, doamna Rosemary Madgett³, care, împreună cu soțul ei, Paul Madgett, au avut amabilitatea să-mi ofere, spre valorificare prin publicare în România, copiile câtorva piese din arhiva de familie, referitoare la Edward Harris, stră-străbunicul (pe linie maternă) a

* RP Estates Development SA; e-mail: grstanculescu@yahoo.com.

¹ „The Economist”, nr. 900, 24 nov. 1860, p. 28, și scrisoarea din 7.01.1861, adresată de H. Sénac ambasadorului britanic la Constantinopol. Arhiva Norfolk Record Office, Anglia, fond Bulwer of Heydon Family Papers, ref. „Letters to HLB BUL 1/308/1-34 569 x 5, 1859-1864”. (www.nationalarchives.gov.uk).

² King’s College London, The Library, ref. no. FCO Historical Collection SK237 BAK, (www.kcl.ac.uk/iss/archivespec/learn-exhib).

³ www.explorebraunton.org/living-in-braunton.aspx.

doamnei Madgett.

Cele ce urmează se bazează, în mare parte, pe aceste câteva documente personale ce au aparținut lui Harris și familiei lui.

Edward Harris s-a născut în localitatea Braunton, din districtul North Devon, sud-vestul Angliei (chiar în localitatea unde, astăzi, locuiește familia descendenților lui, Madgett). El era cel mai mare fiu al lui Edward și al Rebeccai W., născută Prole⁴. El ajunge la Kustendjie, se pare, prin relațiile de afaceri ale unchiului lui dinspre mamă, William Watson, la rândul lui director al unei importante companii de căi ferate din Anglia (Bristol & Exeter Railway, mai târziu inclusă în marele concern Great Western Railway)⁵.

Primele mențiuni despre prezența lui Harris la D.B.S.R.-Kustendjie pe care le cunosc sunt datate februarie 1869 (cu referință la situația sfârșitului de an 1868), când apare ca „General Manager” al Companiei în renumitul catalog al căilor ferate engleze, *Bradshaw*⁶, și la 2 august 1869, când presa din Anglia⁷ anunța nașterea unei fiice⁸ a lui Harris la Kustendjie, la 22 iulie din același an.

Se pare că Harris a fost puternic implicat în dificilele negocieri cu Înalta Poartă privind situația juridică și economică a Portului Kustendjie, care producea mari pierderi Companiei D.B.S.R., datorită restricționării dreptului acesteia din urmă de a încasa taxe portuare, prin care să-și recupereze investiția făcută în reconstrucția și modernizarea bazinului portuar, rămas, la mijlocul secolului XIX, aproape în stadiul în care-l lăsaseră romanii și grecii antici, în urmă cu 15 veacuri⁹.

Descendenții direcți ai lui Harris din Anglia păstrează și „legenda” referitoare la arestarea lui Harris de către trupele rusești în timpul războiului ruso-turc de la 1877-1878¹⁰, când Harris a avut o

⁴ e-mail și notă anexată, din 7.03.2010, către autor, al lui Rosemary și Paul Madgett.

⁵ *Loc. cit.*

⁶ *Bradshaw's Railway Manual, Shareholders' Guide and Directory 1869*, W. J. Adams, London & Bradshaw & Blacklock, Manchester, 1869, p. 350.

⁷ „*Pall Mall Gazette*”, Londra, nr. 1395, 2 aug. 1869.

⁸ Euphemia Lucy Prole Harris (1869-1955), sau, pe scurt, Effie, cum era cunoscută de cei apropiați, căsătorită Gripper, și de la care au rămas scurte note amintind de evenimente din familia Harris, când aceasta trăia la Constanța. e-mail și notă anexată, din 15.06.2010, către autor, al familiei Madgett.

⁹ *Începuturile contenciosului D.B.S.R - Poarta Otomană în problema finanțării reconstrucției portului Kustendjie, după 1863*, în „Memoriul Companiei D.B.S.R. către Ministrul Britanic de Externe, Lordul Russell”, în 15 iunie 1865, semnat de dl. William F. Price (Arhivele Naționale Britanice, Kew, London, fond F.O.-78/3194, f. 41-44).

¹⁰ Vezi e-mail și notă anexată, din 15.06.2010, către autor, al familiei

comportare demnă și plină de tact în apărarea intereselor Companiei engleze, față de situația de război în care se găsea Kustendjie¹¹. După comportamentul relativ brutal inițial al trupelor de ocupație rusești, acestea chiar au folosit casa din Kustendjie a familiei Harris drept sediu al comandamentului lor local, furând însă, la plecare, tot ce au găsit acolo¹². Anticipez spunând că expresia din titlul acestui articol, care-i aparține lui Harris, trebuie înțeleasă și în lumina experienței amare pe care el a avut-o cu militarii ruși, în situația în care și-a văzut, din nou, peste puțin timp, casa plină cu soldați, de data aceasta români, din garda de corp a lui Carol I. Armata Generalului rus Zimmermann a folosit, în timpul și după război, și serviciile de transport ale D.B.S.R., plătindu-și, totuși, până la urmă, biletele de tren¹³.

În orice caz, fapt este că linia ferată engleză a funcționat, practic, în tot timpul acestei campanii militare din 1877-1878 (nu odată sub protecția steagului alb): *„Turcii au evacuat Cernavoda, și un detașament [rusesc - n.n.] a fost trimis azi să-l ia în posesie. La ora trei după amiază am fost uimiți când am auzit sunetul familiar al fluieratului unei locomotive și zgomotul unui tren. Fugind la gară, am văzut locomotiva și câteva vagoane arborând un steag alb, care au sosit de la Kustendjie cu angajații căii ferate, conducătorul acesteia [Harris - n.n.], și câțiva pasageri. Se pare că la miezul nopții trecute turcii au evacuat Kustendjie în masă, lăsând la fața locului locuitorii, greci, francezi și alți străini, cu toate ale lor. Angajații căii ferate, hotărâți să vadă dacă rușii au ajuns [la Cernavoda - n.n.], au pornit trenul, rulând încet și folosind un telescop. Ei au intrat în gara [Cernavoda - n.n.] înainte de a afla dacă ocupanții orașului erau turcii sau rușii”*¹⁴.

Într-o altă corespondență de presă, transmisă din Varna, în 10 iulie 1877, aflăm unele detalii ale primei ocupări a Kustendjiei în acest război de către ruși, unde este menționat și rolul de mediere a lui Harris: *„Ocuparea Kustendjiei [de către ruși - n.n.] a fost o afacere foarte amestecată; autoritățile civile și militare [turcești, din Kustendjie - n.n.] au evacuat localitatea cu câteva zile mai înainte, și au ajuns la Varna cu un vapor. Orașul a fost, între timp, menținut într-o oarecare ordine de către marinarii militari de pe o canonieră britanică. Cineva, cred că directorul căii ferate [Harris - n.n.], a sugerat câtorva notabilități locale idea de a se merge*

Madgett.

¹¹ „Daily News”, nr. 9767, 10 aug. 1877, referitor la mulțumirile Adunării Generale a Acționarilor D.B.S.R. către Harris pentru zelul arătat în 1877.

¹² Vezi e-mail și notă anexată, din 15.06.2010, către autor, al familiei Madgett și „Daily News”, nr. 9767, 10 aug. 1877.

¹³ „The Economist”, nr. 1801, 2 mar. 1878, p. 12.

¹⁴ „Daily News”, nr. 9749, 20 iul. 1877.

la Medgidia, la 20 de mile distanță, și să-i invite pe ruși să vină în oraș. Sugestia a fost acceptată, și au plecat toți într-un tren către liniile rusești. Primirea [din partea rușilor - n.n.] a fost cordială, sau, aș prefera să spun, curtenitoare, și circa 200 de militari ruși au fost trimiși în oraș.

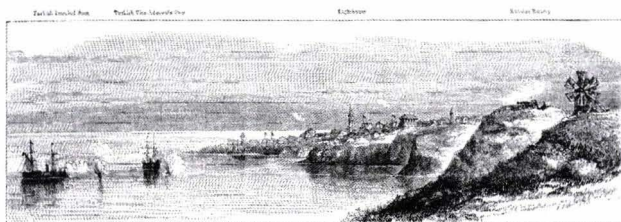
Directorul căii ferate l-a întrebat pe comandantul rus dacă ar avea nevoie de linia ferată și a primit un răspuns negativ. [...] [Vice - n.n.] Consulul a plecat [din Kustendjie - n.n.] pentru că rușii l-au informat că de-acum înainte nici o navă nu va mai intra sau ieși din port, și deci plecarea sa a fost înțeleaptă și demnă. Înainte ca [nava militară britanică - n.n.] <<Rapid>> să plece, contele Orlov și generalul Zimmermann, din partea forțelor ruse, au cînat la bordul [acestei nave - n.n.]; ofițerii britanici au returnat apoi vizita"¹⁵.

La sfârșitul războiului, linia ferată a avut numai câteva mici stricăciuni datorită unor încăierări locale¹⁶, iar trenul englez, în consecință, a putut fi pus și la dispoziția populației din Kustendjie, care, nu odată, a încercat să fugă precipitat din oraș, îngrozită de riscul confruntărilor între beligeranți: „Panica printre locuitori, la zgomotul primelor lovituri de tun, au depășit orice închipuire. Mulțimea a fugit la gară cărându-și copiii și bunurile din locuințe, și au golit câmpurile unde au campat noaptea trecută, fugind mai adânc în teritoriu. Un tren la gară a fost pregătit de plecare, chiar în momentul când a început bombardamentul. Femei în cămăși de noapte, agățate de bărbații lor, încercau să-și forțeze accesul în vagoane. Mame își aruncau bebelușii pe ferestrele [vagoanele - n.n.] și deveniseră aproape isterice de frică. Totuși, trenul, într-un sfârșit, a plecat, și mulțimea a fost convinsă să plece pe jos pe linie în sus, afară din raza tunurilor turcești, unde au așteptat trenul următor. Aceleași scene s-au repetat la al doilea tren, care a plecat către prânz. Acum orașul este pustiu, cu excepția a câtorva locuitori, probabil 300 de familii, care nu au mijloace de a se evacua"¹⁷.

[Fig. 16, 1877]

THE GRAPHIC

149

WITH THE ALLIANCE—THE BOMBARDMENT OF KUSTENDJIE BY TURKISH BOMBARDS, JULY 31

¹⁵ Loc. cit., nr. 9760, din 2 aug. 1877.

¹⁶ „The Economist”, nr. 1801, 2 mar. 1878, p. 12.

¹⁷ „The Hampshire Telegraph”, nr. 4692, 4 aug. 1877.

Consider a fi destul de evident, citind rândurile de mai sus, că însăși existența liniei ferate și a Companiei engleze a ferit orașul, renăscut pe la 1857–1860, de distrugerile pustiitoare similare cu cele din timpul războaielor ruso-turce anterioare, din secolul XIX. Cei mai mulți dintre salariații englezi ai Companiei nu au părăsit atunci Kustendjie, chiar cu riscul de a fi expuși luptelor sângeroase dintre ruși și turci, un exemplu fiind chiar Medicul Șef al D.B.S.R., doctorul Abraham Irwin Bolton, rămas la post, și care a acordat îngrijiri medicale răniților civili de pe „ambele părți ale baricadei” (creștini și musulmani)¹⁸.

Epilogul războiului și al păcii de la Berlin, care a urmat, este binecunoscut: Dobrogea a ajuns sub administrație românească în 1878.

Și, la circa un an de la acest moment, la 30 octombrie 1879, Șeful Statului Român, Alteța Sa Regală Prințul Carol (viitorul Rege Carol I) și-a planificat o vizită a noii sale posesiuni de la Marea Neagră.

Prin amabilitatea familiei Madgett, am ocazia, în cadrul prezentelor rânduri, să pun la dispoziția istoricilor constănțeni, și, în general, acelor români interesați, un document de mare valoare, și anume o relatare a acestei prime vizite a lui Carol I la Constanța făcută de un martor ocular nemijlocit, Edward Harris. Cu acest prilej, sper să se lămurească definitiv și detaliul, care este încă prezentat altfel în multe lucrări de istorie locală și generală a orașului¹⁹, referitor la locul unde a locuit Carol I la prima sa vizită în Constanța românească, între 30 octombrie și 1 noiembrie 1879. După terminarea vizitei Prințiar, Harris îi dă un raport scris detaliat mamei sale, din Anglia, printr-o scrisoare personală datată „Kustendjie, 6 noiembrie 1879”.

Scrisoarea reflectă optica unui conducător de întreprindere din perioada Angliei Victoriene și, pe lângă ușoare nuanțe, tipic englezești, de umor, are și câteva mici ieșiri, ce pot fi caracterizate drept „arogante”, dar trebuie judecate, cu înțelegerea situației speciale a unei afaceri englezești care a fost pusă în fața unei schimbări politice majore: de la supușenia față de un mare Imperiu, cel Otoman, a devenit, prin jocul politic european al Marilor Puteri, inclusă într-un mic stat sud-est european, care mai avea multe, încă, de făcut ca să se afirme, deplin, pe plan internațional.

¹⁸ Vasile Sârbu, Octavian Dumitru Unc, *Istoria Medicinii Dobrogene*, vol. 1, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2010, p. 140-142; Despre doctorul Bolton, vezi și Gheorghe Radu Stănculescu, *Abraham Irwin Bolton, un medic și chirurg englez din Irlanda, stabilit, la 1870, în Constanța (un studiu biografic și genealogic)*, în „Analele Dobrogei”, IX, 2006-2008, p. 107-136.

¹⁹ Doina Păuleanu, Virgil Coman, *Moscheea Regală „Carol I”, Constanța, 1910-2010*, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2010, p. 26.

Textul manuscris al scrisorii lui Harris se întinde pe 12 pagini, scris relativ citeț, pe față și pe verso, pe o hârtie destul de transparentă, iar doamna Madgett a făcut efortul de a descifra atent scrisul de mână al strămoșului domniei sale și de a însoți transcrierea textului în limba engleză cu note explicative din istoria familiei Harris.

Versiunea engleză a transcrierii, notele explicative, ca și copia facsimil a originalului scrisorii (scanat), mi-au fost transmise prin e-mail, pentru valorificare, prin traducere, la noi în țară (versiunea românească îmi aparține), cu ocazia aniversării a 150 de ani de la inaugurarea căii ferate engleze Cernavoda-Constanța²⁰.

Doresc doar să mai adaug că gestul lui Carol I de a alege drept gazdă tocmai Compania engleză și pe conducătorul acesteia îl cred a avea semnificații politice deosebite. Șeful Statului Român, care era întotdeauna foarte atent la toate aspectele și detaliile protocolar-diplomatice ale gesturilor sale, pare să indice, prin aceasta alegere, cât de importantă i se părea contribuția Angliei la renașterea Dobrogei și a Constanței moderne. Acest lucru, mai târziu, a fost oarecum ocultat de mulți politicieni și istorici de la noi, în favoarea sublinierii spectaculoasei contribuții românești la dezvoltarea portului și a marelui oraș maritim de astăzi al României. Episodul, relatat mai jos de către Harris, cu drapelurile României și Angliei, așezate împreună, deasupra celor ale altor națiuni ce erau reprezentate la o cină diplomatică la Constanța, cu ocazia acestei vizite princiare, este suficient de simbolic, în sensul afirmațiilor mele de mai sus.

Mai mult, îmi permit chiar și o anume ipoteză de lucru, și anume faptul că gestul regal de a vizita Constanța, începând tocmai cu Societatea engleză de căi ferate drept gazdă, reprezintă și un anume gest de recunoștință adresat Angliei. Această mare putere globală a momentului, la un moment dat (pe plan diplomatic), a înclinat, probabil, balanța preluării Dobrogei, mai degrabă de către statul român, decât de vreo altă țară, pentru a se asigura un „tampon” corespunzător împotriva ambițiilor rusești de la gurile Dunării și în Balcani.

Sigur că, dincolo de recunoaștere și recunoștință, atât Compania engleză (o spune, de altfel, explicit și Harris), cât și Șeful Statului Român, se pregăteau să pună la punct detaliile unei viitoare tranzacții care s-a încheiat, puțin mai târziu, cu vânzarea D.B.S.R. către România.

Iată ce și cum îi scria Edward Harris mamei sale, atunci:

²⁰ e-mail-uri, fotografii, documente scanate și note anexate, către autor, de la familia Madgett, din 7.03.2010, 27.03.2010, 07.04.2010 și 15.06.2010.

Kustendjie 6 Nov. 1879
My dear Mother,
I have now got
two letters from you & am
but only half way
you may see how
I have been waiting
the Prince of Romania
will not be here
I have had to
leave
H. Roth arrived at
early in the morning
30 Oct. - I went
him and brought
been to spend
He
stopped at my
I
I
I felt
long with
I
at
talk about

„Kustendjie, 6 noiembrie 1879

Scumpa mea Mamă,

Am acum deja de răspuns la două scrisori de la Dumneata, dar dacă îți spun, cum probabil ai văzut din ziare, că am găzduit pe Prințul României, nu vei fi surprinsă că în ultima vreme n-am avut timp de scris scrisori. A.[lteța] S.[a] R.[egală] a ajuns la Cernavoda devreme în dimineața de joi 30 octombrie²¹. M-am dus să-i ies în cale și de acolo l-am adus înapoi cu un tren special. El s-a instalat în casa mea până sâmbătă 1 noiembrie, când din nou l-am escortat înapoi la Cernavoda. Știam deja de mai de multă vreme că intenționa să viziteze Kustendjie și, la un moment dat, venise vorba să fiu solicitat pentru casa mea, dar ideea căzuse și autoritățile locale au decis să-l găzduiască pe A.[lteța] S.[a] R.[egală] în oraș la casa unui grec; dar se pare că miniștrii din București, care cunoșteau Kustendjie, nu au fost de acord, și, considerând-o pe a mea ca fiind singura casă potrivită să-l găzduiască pe Prinț, au decis să mă roage în acest scop, numai că nu mi s-a solicitat numai casa, ci m-au rugat să primesc Prințul și suita sa, și să le și asigur o pensiune completă în timpul șederii lor aici. Asta a fost o misiune formidabilă, dar nu exista cale de ieșire, deoarece suveranii domnitori (chiar dacă și numai un Prinț al României) nu sunt obișnuiți cu refuzurile, așa că ne-am pus pe treabă, am repartizat-o pe Miss Avery și toți copiii printre vecinii noștri, am adus oameni să revizuiască mobila, să curețe și să aranjeze toată casa etc., am montat un gard nou în jurul grădinii, am făcut o nouă alee de acces pentru trăsurile până la intrarea principală, am cumpărat câteva covoare noi și niște

²¹ Vezi și Memoriile Regelui Carol I al României, de un martor ocular, vol. IV 1878-1881, București, Ed. Machiavelli, 1994, p. 284-286.

vinuri scumpe, am angajat un strașnic bucătar francez din București, și în plus și niște chelneri etc., pe scurt, am transformat casa și am adus-o, ca și pe noi înșine, la nivelul cel mai înalt pe care circumstanțele le impuneau.

Draga de Annie²² a muncit ca sclavii și cu cel mai deplin succes. Ea este categoric o femeie minunată în situații de urgență de acest tip. Totul a fost perfect și camera de dormit și de toaletă a Prințului, adevărate bijuterii.

Când am ajuns la gară, el a mers la biserică pentru un Te Deum, iar eu am fugit acasă să văd dacă totul era gata pentru micul dejun, care fusese comandat pentru ora 12. Puțin înainte de aceasta oră el a sosit, și Annie și cu mine, l-am întâmpinat la ușă și i-am urat <<bine a venit!>>. Apoi l-am condus la dormitorul lui, Annie rezemându-se de brațul lui pe tot parcursul.

Eticheta nu permite gazdelor să se așeze la masa persoanelor de rang Regal, fără o invitație. Aceasta a venit sub forma unei rugăminți de a lua mereu masa împreună la micul dejun și la cină. Eu am acceptat invitația, dar Annie a declinat-o, deoarece nu numai că ar fi fost cam obositor pentru ea să fie singura doamnă la o masă de 14 persoane, unde s-ar fi vorbit numai în franceză, dar și pentru că ar fi fost plictisitor pentru Prinț să o aibă mereu lângă el și să se simtă mereu obligat să-i acorde cu prioritate ei atenție. În prima zi el și-a exprimat regretul că ea nu a fost prezentă și a doua zi, la micul dejun, a insistat să roage ca ea să ia parte la cina din acea zi sau, cel puțin, să-și rezerve timp să-l întâlnească și să aibă o conversație. După micul dejun aghiotantul lui („Aide de Camp” - în text în franceză - n.tr.) a venit la mine și mi-a spus că A.[lteta] S.[a] R.[egală] va fi foarte dezamăgit dacă <<Madame>> nu va cina împreună cu el, cel puțin o singură dată, în timpul sederii sale, așa încât, în situația asta, s-au lămurit lucrurile, și ea a acceptat. A fost cina la care toți consulii au cinat cu Prințul și îi trimit, de asemenea, o copie a <<Menu-ului>>, ca și a celui de la ultimul nostru mic dejun. Nu mă prea aștept să înțelegi mare lucru din aceste texte, dar poți să apelezi la cunoștințele de franceză ale lui William²³. Acest <<Menu>> era mereu așezat în fața Prințului și era mereu iluminat și arăta foarte drăguț. El i-a ordonat aghiotantului său să le ia cu el pe toate, ceea ce este considerat a fi un compliment. Cel pentru <<cina diplomatică>> era așezat sub steagurile tuturor națiunilor reprezentate la cină, cel românesc și cel englezesc fiind așezate în poziția cea mai proeminentă. El a condus-o pe Annie în sala de cină. Ea s-a așezat la dreapta lui și cel mai în vârstă consul în stânga lui. Eu

²² Anne Tattershall Duning (1842 - ...), soția lui Edward Harris, cf. e-mail și notă anexată, din 7.03.2010, către autor, al lui Rosemary și Paul Madgett.

²³ William Harris, frate mai mic a lui Edward, emigrat în Noua Zeelandă, în 1881.

am stat în fața lui cu consulul nr. 2 la dreapta mea și nr. 3 la stânga mea²⁴.

Cu puțin timp înainte de cină a trimis pe cineva să mă cheme la el și mi-a ținut o foarte amabilă cuvântare spunând ce mare plăcere i-a făcut vizita la Kustendjie și cât de mult a apreciat ospitalitatea lui Annie și a mea, etc. Apoi m-a decorat cu ordinul <<Steaua României>>, o foarte frumoasă decorație, care se poartă în jurul gâtului. Bineînțeles a trebuit să mi-o pun imediat și să iau cina cu ea la gât. Un asemenea ordin nu este de mare valoare pentru un englez, pentru că nu poate fi purtat în Anglia²⁵, dar totuși a fost un foarte mare compliment pe care Prințul a avut bunătatea să mi-l facă. Este de clasa a 3-a și astfel nu este dat niciodată unui ofițer din armata [română - n.n.] cu un rang sub cel de general. Singurul englez care mai are unul de aceeași clasa este colonelul Wellesley din Gardă²⁶, care a fost împreună cu Prințul în timpul recentei campanii de război.

El a promis să trimită lui Annie un portret al Prințesei. Cu toate că nu ne-a părut chiar rău și am avut un oarecare sentiment de ușurare când vizita s-a terminal, totuși ne vom gândi mereu cu multă plăcere la ea. A fost un succes total - vremea a fost frumoasă, Prințul deosebit de afabil și bun, bucătarul nostru un mare găselniță, dând câte două mese cu tot atâtea feluri în fiecare zi. A. [Iteța] S. [a] R. [egală] a fost mulțumită cu tot ceea ce a văzut și mi-a spus ca își va construi în mod sigur o reședință la malul mării aici.

El a pus piatra de temelie a unui hotel care urmează a se construi aici anul viitor. Și-a exprimat dorința să vadă copiii așa că i-au fost prezentați și a fost atât de bun încât i-a <<aprobat>> pe toți.

Ne-am așteptat ca aproape toate dormitoarele noastre să fie ocupate de suită, dar am avut doar de asigurat cazarea aghiotantului lui, a doi servitori și a doi soldați din garda lui de corp. Toți ceilalți oameni s-au cazat în oraș. La sosirea mea acasă în prima zi, venind de la Cernavoda, am fost mai degrabă neplăcut surprins să găsesc un ofițer de stat major și doi ofițeri de regiment, împreună cu o companie de 60 de soldați distribuiți în și în jurul casei, santinele în hol, pe palieretele scârilor și cam peste tot. La sosirea Prințului acesta i-a trimis pe toți de unde au venit și a permis doar unei gărzi de 12 sergenți să rămână. Aceștia erau oameni <<aleși pe sprânceană>> și sunt fericit să-i cred sincer cinstiți, pentru că se pare că nu a dispărut nimic,

²⁴ La cină a participat, probabil, și fostul consul general al Marii Britanii la București, John Green, care va face un Raport foarte măgulitor pentru Harris, adresat șefilor lui din Consiliul de Administrație D.B.S.R. de la Londra.

²⁵ „În principiu nici o decorație străină nu poate fi acceptată și purtată de un cetățean al Marii Britanii fără acordul prealabil al Suveranului englez, acord ce trebuie solicitat imediat ce sunt indicații că o asemenea decorație ar putea fi oferită”. (www.fight4thepjm.org/the_pjm_foreign_decorations_rules.htm).

²⁶ Col. Hon. Frederick Arthur Wellesley (1844-1931), atașat militar al Marii Britanii la Sankt Petersburg. În această calitate a însoțit trupele ruso-române de sub comanda prințului Carol al României în 1877. (www.thepeerage.com/p10383.htm).

cu toate că aveau din plin posibilitatea să-și bage în buzunar argintărie și altele²⁷.

Numărând oaspeții, servitorii, garda etc., noi aveam aproape 40 de oameni de hrănit zilnic în timpul șederii Alteței Sale Regale, în afara faptului că am dat brânză și vin la două orchestre militare, care fiecare avea circa 30 de oameni, și care au cântat zilnic în timpul micului dejun și cinei. Întreținerea [Prințului - n.n.] m-a costat circa 100 lire sterline²⁸, dar n-am nici o îndoială că Societatea [D.B.S.R. - n.n.] mi le va deconta, pentru că ei, și nu eu, vor beneficia de pe urma acestei vizite. Opinia favorabilă formată despre Kustendjie va mări dorința Prințului și Guvernului său să cumpere această linie ferată și în felul acesta să fie grăbită tranzacția. Guvernul este pe cale să cumpere toate liniile ferate din țară, care mai sunt în mâna străinilor și probabil și a noastră va fi inclusă în aceasta operație. Nimic încă nu este definitiv stabilit, dar nu m-ar surprinde dacă linia se va vinde în viitoarele 6 luni.

Lada trimisă pe vasul <<Ararat>> va ajunge, sper, în curând, aici, deoarece nopțile au început să fie friguroase, iar paturile pe care le avem nu sunt de ajuns. Sper că n-ai avut prea multă bătaie de cap cu lăzile noastre.

Multe mulțumiri, scumpă Mamă, pentru urările Dumitale de bine cu ocazia aniversării zilei mele de naștere. Aceste sărbători par a se succeda acum cam prea repede una după alta. Laura și Harry²⁹, înaintea venirii Prințului, s-au întors la Giurgiu. Mi-e teamă că [Laura - n.n.] nu a avut mari avantaje de pe urma vizitei ei aici. Nu i-a permis Doctorului Bolton³⁰ să-i aplice remediul recomandat de el, iar el i-a zis că dacă nu face așa, ea nu se va vindeca. E mare păcat, pentru că, dacă Harry trebuie să o ducă la unul dintre medicii cu reputație din București, asta o să-l coste ceva parale bune. Mi-ar plăcea să aflu cât de multumiți sunt unchiul William și Marion cu investiția lor într-unul din vapoarele Companiei. Au primit un dividend bun? Suntem cu toții destul de bine. Jack însuși este iarăși bine, gras și

²⁷ Amintirea neplăcută a trecerii soldaților ruși prin casa lui era încă proaspătă. Vezi e-mail și notă anexată, din 7.03.2010, către autor, al lui Rosemary și Paul Madgett.

²⁸ Cf. site-ului [/www.nationalarchives.gov.uk/currency/](http://www.nationalarchives.gov.uk/currency/), al Arhivelor Naționale Britanice, suma ar reprezintă astăzi cca. 4.800 lire sterline (cca. 5.800 €.).

²⁹ Vezi e-mail și notă anexată, din 7.03.2010, către autor, al lui Rosemary și Paul Madgett: Henry Alexander Harris (1847-1908), fratele cel mai tânăr al lui Edward Harris, care a fost, o perioadă, și viceconsul al Marii Britanii la Kustendjie (Constanța); soția lui, Laura, era fiica lui John Eddowes Gladstone, un văr al marelui om de stat englez și de patru ori Prim Ministru, W.E. Gladstone.

³⁰ Georgehe Radu Stănculescu, *op. cit.*... Dr. Bolton, fiind și un bun chirurg, apela destul de des la remedii de tip chirurgical, fiind supranumit „Doctorul Kesedjec” („voi tăia!”, în turcă).

inimos, și toți îți trimit multe gânduri de dragoste, Dumitale și la toate rudele. Pentru întotdeauna, Scumpă Mamă, al Dumitale fiu devotat, Edward Harris.”

Pentru Directorul General, ca, de altfel, și pentru D.B.S.R., vizita regală, ilustrată de această interesantă scrisoare, a avut, destul de curând, urmări benefice. La câteva zile după eveniment, William Tipping, membru al Consiliului de Administrație al D.B.S.R., îi adresează, din Anglia, următoarele rânduri (document din arhiva familiei Madgett): „9 noiembrie 1879, Bradsted Park, Sevenoaks. Dragul meu Cavaler al unui Ordin al României! Sunt foarte încântat că am primit de la Dl. Green un excelent raport referitor la succesul Dumitale în a-l găzdui pe Prințul Carol. El apreciază că te-a costat [această găzduire - n.n.] circa 300 lire sterline [sic !?!]. Tot ce pot să adaug este că acești bani sunt foarte bine cheltuiți și la ședința Consilului de ieri l-am instruit pe Kiduer să te roage să ne trimiți decontul Dumitale cât de repede cu putință astfel încât să fie plătit fără nici o zi întârziere. Eu o să-i scriu Prințului Carol, pentru a exprima aprecierea deosebită, pe care o acordă Compania, alegerii, ca gazdă a Lui, a acelei persoane ce îndeplinește funcția de Director General. Green îmi scrie că el [Prințul - n.n.] este extrem de mulțumit de Kustendjie și, în mod special, de modul în care Compania (adică Dumneata) l-a primit. Nu pot decât să exprim, în numele Companiei, mulțumirile mele apreciative pentru tot deranjul avut, mulțumiri în care Doamna Harris, în mod special, trebuie să-mi permită să o includ și pe dânsa. Cu plăcere, al dumitale, (indescifr.)”

Mai târziu, după vânzarea Companiei engleze către statul român, buna impresie pe care a lăsat-o Harris acționarilor englezi, cărora le-a gestionat așa de bine proprietatea lor dobrogeană, s-a transformat într-o substanțială primă de despărțire: „Danube&Black Sea Railway & Kustendjie Harbour Company, Limited. Offices, 24, Abingdon Street Westminster. 14 februarie 1883. Domnului Edward Harris, Esq. Dragă Domnule, Am fost rugat de către Administratori să vă trimit alăturat un cec de 5.000 lire sterline, reprezentând partea dvs. din compensația votată pentru personalul Companiei, la Adunarea Generală a Acționarilor de pe data de 8, luna curentă. Și am fost, în același timp, rugat să vă exprim marea satisfacție pe care au resimțit-o Administratorii pentru modul în care ați îndeplinit funcția de Director General al Companiei. Al dvs., Richard Kiduer, Secr.”³¹

Doamna Madgett a calculat că suma primită drept primă de rămas bun, era, pe la 1890, substanțială³², permițându-i numeroasei familii Harris să aibă, în continuare, în Anglia, o viață confortabilă, multă vreme după ce E. Harris a părăsit postul său din Kustendjie.

³¹ e-mail-uri, fotografii, documente scanate și note anexate, către autor, de la familia Madgett, din 7.03.2010, 27.03.2010, 07.04.2010 și 15.06.2010.

³² 240.000 lire sterline sau 290.000 €, astăzi.

**„I AM HAPPY TO THINK HONEST FOR, ALTHOUGH THEY HAD
AMPLE OPPORTUNITIESTO POCKET SILVER ETC.,
WE APPEAR TO HAVE LOST NOTHING."**

**(AN ENGLISHMAN ON THE FIRST VISIT IN CONSTANȚA
OF H.H. THE PRINCE CAROL OF ROMANIA, OCTOBER 30, 1879)**

Abstract

An unknown yet personal letter, written to his mother, by Edward Harris, the General Manager of the English Company "Danube & Black Sea Railway & Kustendjie Harbour Co. Ltd.", in relation with the first visit of the Romanian Head of State, Prince Carol (the future King Carol the First) in the newly acquired Dobroudjan territories, is presented and discussed. The letter, having significant relevance for the Constanța's history, was kindly offered for publication in Romania by some English direct descendants of Harris.

Keywords: Edward Harris, „Danube & Black Sea Railway & Kustendjie Harbour Co. Ltd.", Constanta, visit, Carol I.